

R' Moshe Feinstein and Reform Rabbis

Jan. 7, 1996

1) R' Moshe Feinstein on Reform Marriages

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן עו

בדבר נתקדשה אצל רעפארם ראבאי /רב רפורמי/ י"ב מרחשון תשי"ז. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר נחום דרייזין שליט"א. בדבר האשה שניסת לאחד אצל רעפארם ראבאי וכל האנשים שהיו בעת הנישואין היו כולם רשעים ומופקרים לחלל שבת ולעבור על כל מצות התורה והסעודה היתה מבשר נבלות וטרפות וכולן אכלו ועתה אחרי עבור איזה זמן הלך הבעל ממנה וא"א להשיג ממנו גט פטורין אם יש להתירה לעלמא משום שלא היו הקידושין כדין התורה הנכון לע"ד שאין הקידושין שהיו אצל הרעפארם ראבאי כלום אם נתברר היטב שלא היו שם עדים כשרים שראו נתינת טבעת ואמירתו הרי את מקודשת לי. ואפילו היו שני כשרים שעמדו מרחוק ולא ראו שאם היה זה ברב כשר ומומחה שסידר הקידושין ובטעות זימן עדים קרובים להיות עדי קידושין איתא בחת"ס סי' ק' שהם קידושין גמורין ומדינא לא צריך לקדשה עוד הפעם מטעם דהכשרים שהיו שם אף שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין הרי יודעים באומדנא דמוכח כאנן סהדי שנתקדשה כדין, ברור ופשוט שעל רשע מהרעפארמער /מהרפורמים/ שסידר הקידושין ליכא אנן סהדי שנעשה מעשה קידושין בנתינה מידו לידה ואמירה שהרי כל ראבאי מהרעפארמער עושה איזה מעשה שבודה מלבו ואומר שזהו קידושין ואין כאן אפילו מעלת אחזק דמצינו בכותים, וממילא האנשים שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין אף שיודעים שעשה הראבאי שם מעשה שקורא אותו קידושין אינם עדים שנעשה מעשה קידושי התורה אף אם אירע שעשה בנתינה ואמירה כדין. אבל אין צורך לכך בעובדא זו שלא היו שם כלל עדים כשרים ולכן ברור שמצד מעשה הקידושין שהיה שם לא נתקדשה כלל ואין לחוש לכולם.

אך שיש לדון על מה שדרו ביחד כדרך איש ואשתו אם היתה דירתם במקום שנמצאו יהודים כשרים מטעם הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ואין בועל בעילת זנות וגמר ובעל לשם קידושין. אבל פשוט שהוא רק כשיש לומר אדם יודע שלא היו הקידושין כלום אמרינן דבעל אח"כ לשם קידושין כמפורש בכתובות דף ע"ג אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות משל"פ וגמר ובעל לשם קידושין ולהסובר אין אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות משל"פ אמרינן דכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים בעל וכן אמרינן התם בקידושי קטנה שאם אין אדם יודע אדעתא דקידושין הראשונים בועל. וזה ברור שאלו ההולכים לרעפארם ראבאי סוברים בדעתם הטועה שהם קידושין ולכן אדעתא דקידושין הראשונים בעל שאינם כלום. וכ"ש שיותר נוטה שבאלו המופקרים לעבור על כל איסורי התורה לא אמרינן בהו אין עושה בעילת זנות כשיטת הריב"ש ופסקו כן הרמ"א בס"י כ"ו והמחבר בס"י קמ"ט סעי' ו' אך אף אם נחמיר לא שייך כאן שאף בכשרים כה"ג שאין יודע לא אמרינן שבעל לשם קידושין אלא ע"ד קידושין הראשונים ולכן א"צ גט ומותרת לעלמא, ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן עז

באשה שנתקדשה בטעמפל של רעפארמער מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר מאיר באגנער שליט"א רב בוואשינגטאן. בדבר האשה שנתקדשה בטעמפל של רעפארמער וידוע שלא היה שם אף אחד שהיה כשר לעדות ודרו יחד איזה שבועות בסביבה של נכרים ואין ידוע אם ראו אותם עדים כשרים שדרו יחד והיא אומרת שמחמת מנהגיו הפראיות לא נבעלה לו וכן מעידין הרופאים בהכתב שיש לה שהוצרכה להראות בערכאות לבטל את הנישואין כדיניהם שעדין היא בתולה והמקדש הוא איש מופקר לעבור על איסורי התורה ולחלל שבתות והפצירו בו שיתן גט וגם רצו ליתן לו הון רב ואינו רוצה והיא יושבת עגונה ורוצים שאחיה דעתי העניה אם יש מקום להתירה מצד שלא היו הקידושין כדין התורה והנה בדבר הקידושין אף אם לא היו שם אנשים שכשרין לעדות יש עדין לכאורה להסתפק שמא היו שם עדים ששרים שראו כשנכנסו להטעמפל ע"מ לעשות שם הקידושין או שראום כשיצאו משם בשם שנתקדשה שאז אולי נחשבו כראו מעשה הקידושין וכדאיתא כן בחת"ס אה"ע סי' ק' עיי"ש. אבל פשוט לע"ד שהוא רק בהיו סדור הקידושין אצל רב יודע בטיב קידושין ומוחזק לירא שמים כעובדא דהחת"ס שם אך שלא ידע מהעד שצירף עמו שהוא קרוב אבל בעובדא זו שהיו סדור הקידושין אצל רעפארמער שלבד שאינו יודע כלל בטיב קידושין אינו חושש כלל לדיני התורה ורובם אין עושין כלל מעשה קידושין כדין ודאי אין שייך לומר שיהיה ידיעה להרואים כניסתם ויציאתם לשם לקידושין שהיו שם קידושין כדין להחשב עדים ע"י אנן סהדי דהא יש כמה דברים שפוסל הקידושין אף אם עשה מעשה קידושין כמו טבעת שלה או טבעת שנתן לה מכבר למתנה בעלמא ועתה היה רק אמירה בעלמא ובפרט שיש לחוש שלא עשה כלל מעשה קידושין מהאיש להאשה כמו שעושיין הרבה מהן שרק מחליפין הטבעות והיא ג"כ אומרת וכן הרבה דברי הבל שלמדו מדרכי הגוים וגם ידוע שכל אחד מהם מבדה אופנים חזשים ולכן אף אם היה האמת שעשה מעשה קידושין בנתינה ואמירה מהאיש להאשה כדין התורה אינו כלום משום דאין כאן עדים ובדוקא כתב החת"ס שהידיעה היא מחמת שהיו שם רבנים מסדרי הקידושין ומברכים ברכת אירוסין ונישואין משום שלפני אלו שאין יודעין ואף בספק שמא אין יודעין לא נחשבו שוב עדים כיון דליכא ידיעה ברורה שיתחשבו כעדים והנה עדין יש לדון מצד הקול שודאי הרבה מהמכירים אותה סוברים שהיא נשואה לפלוני ואנן הא לא מבטלינן קלא לה"א שהביא הרמ"א סי' מ"ו סעי' ד' שהוא שיטת הרי"ף והרמב"ם כדאיתא שם בב"י. אבל גם בזה פשוט שאינו כלום דהא תחלת הקול היה רק שנתקדשה אצל רעפארמער שיותר מספק לא היה להו ואמרי עיינו רבנן בקידושיה ומצאו שלא היו הקידושין כדין וכמו ביצא קול

על דבר שיש להסתפק אם יש בו שוה פרוטה שאינו קול מטעם זה אף למ"ד לא מבטלינן קלא כדאמר אבבי בגיטין דף פ"ט ואיפסיק כן בש"ע שם /אהע"ז סי' מו/ סעי' ג' ועיי"ש בב"ש ס"ק י"א ולכן אף לה"א אינו כלום. ובפרט שהח"מ והב"ש משמע שסברי דמבטלינן קלא מטעם שהביאו מד"מ דמיחש לקול הוא רק חששא דרבנן שהולכין אחר המיקל ועיין ברב"ש ס"ס ה' שמפורש כן.

וכיון שהקידושין לא היו כלום והם הא סברו בטעותם שהן קידושין אינו כלום מה שדרו אח"כ כאיש ואשתו דע"ד קידושין **הראשונים הוא בועל** כמפורש בכתובות דף ע"ג ואיפסיק ברמ"א סוף סי' ל"א עיי"ש ועיין בש"ע סימן קמ"ט סעי' ג' כה"ג. ואף שהכא ליכא למיטעי בדין אבל מצד שהן ע"ה בזה"ז שגם דינים הפשוטים נמי ידוע לכל שחבא דרובא מבני אמעריקא אין יודעין מהם כלום. ולכן פשוט שאף אם אחד יודע שלא היו קידושין לא יועיל דכיון שהרבה אין יודעין ליכא שוב אנן סהדי דבעיל לשם קידושין. ולכן ניחא מה שאמר בגמ' שפליגי אם אדם יודע והא אפשר לשאלו אם יודע, אבל הוא מטעם דאף שיתברר שהוא ידע שלא היו קידושין מ"מ כיון שלא ידוע שידע מאחר שהרבה בנ"א אין יודעין ליכא שוב אנן סהדי שבעיל לשם קידושין אחרי דאפשר לן לחשוב שגם הוא אינו יודע. (וזה לא קשה לאידך גיסא דלישייליה ואם אינו יודע לא יהיו קידושין לכו"ע דאף שאנן חשבנו שידע כסתם בנ"א שיודעין הרי נתברר שטענינו והוי זה כדבר שחשבו העדים שהוא שוה פרוטה ונתברר שטעו שאינם קידושין דהוא משום דכיון דרוב בנ"א יודעין לא יהיה נאמן לומר שלא ידע. ואם יהיו עדים שאינם יודע מסתבר שלא תצטרך גט).

וגם כיון שהרופאים אינם שיעדו, היא בתולה ונתנו עדותן בכתב להביא לדון בערכאות שאם היה שקר היו נענשים והיה להם לירא מהבעל שיאמר שהעידו שקר, יש להאמינם אף להסוברים דאין לסמוך על רופאים שאינם כשרים לעדות וזה ודאי שהאנן סהדי על ביאה הוא שהיה שם ביאה כדרכה בהשרת בתולים ופתיחת הפתח כדרך רוב העולם אבל כיון שנודע שלא היה שם ביאה כדרכה שוב ליכא אנן סהדי לומר שבעלה שלא כדרכה או שרק הערה אותה באופן שלא פתח הפתח ולא השיר הבתולים דמאחר דבהכרח אינו כדרך העולם אלא מן המיעוט אפשר גם שהוא מן המיעוט שלא יכול למיבעל או שאוקים אנפשיה ולא בעל כלל מאיזה טעם כמו שהיא טוענת וא"כ לא היה כלל מעשה קידושין. ולא דמי להא דאיתא בבאר היטב באה"ע סימן קמ"ט סק"ג בשם רלנ"ח ששיעור יחוד לחוש לביאה הוא אף רק בנתייחדה לשיעור העראת, דהתם לא היה אפשר אלא בהעראה שהיחוד לא היה ליותר. וגם שם צ"ע לדינא דיותר מסתבר דלא כדבריו דמה שחוששין ביחוד כזה לאסור בסוטה שקינא ונסתרה אינו ראייה להחשיב אנן סהדי שבעלה לקידושין דודאי בזמן מועט כזה הוא רק קצת ספק שבסוטה על"פ יש לאסור דנאסרת שם גם מספק ולענין קידושין צריך שיהיה אנן סהדי ובשיעור רק כהעראה ודאי לא הוינן אנן סהדי שהערת ואולי כוונתו על ספק קידושין וסובר שאנן סהדי על ספק קידושין היא ג"כ אסורה מספק מקודשת, שזה ג"כ לא מסתבר וצ"ע לדינא גם התם. אבל הכא שהיחוד היה על זמן ארוך שלפי האנן סהדי דרך בנ"א היה צריך להיות כמה ביאות גמורות וחזינן שלא היה שם אף ביאה אחת גמורה א"כ ודאי אין כאן אנן סהדי כלל אף לא להעראה ואין כאן מעשה קידושין כלל.

ולכן אמינא עוד יותר שאף אם עכ"פ כיון שאין הרופאים כשרים לעדות לא נאמינם לדינא מ"מ כיון שעכ"פ רוב או גם כל העולם יאמינו להם מצד שמסתבר שייראו לשקר כדלעיל נבטל האנן סהדי ונמצא שליכא עדים אף אם האמת היה שלא כהרופאים או שהערה בלא השרת בתולים או בעל שלא כדרכה ואינם קידושין מצד חסרון עדים ולכן אף לשיטת הגאון ר' יוסף אליהו הענקין שליט"א בספרו פירושי איברא סי' ג' לא נעשו בזה קידושין.

וגם כיון שדרו בסביבה של נכרים ורק זמן קטן דאיזה שבועות שיותר עלול שלא ראו אותם שני עדים כשרים שנתייחדו כדרך איש ואשתו מהמכירים אותם, אין לחוש מעצמנו שמה היו שם עדים כל זמן שאין יודעין מהם ואף להרא"ה שהביא הריב"ש בקטנה שהגדילה שא"צ אפילו לעדי יחוד דכיון דאשתו היא ועומדת תחתיו כו"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה והובא בב"ש ס"ס ל"א, מ"מ הא צריך שידעו שעומדת תחתיו וכיון שלא ראו אותם עדים כשרים כשדרים כדרך איש ואשתו כלל מחמת שלא היו בסביבותם, הרי לא ראו כלל שעומדת תחתיו. וגם הרבה חולקים על הרא"ה והריב"ש כותב שהרא"ה הוא רק דעת יחיד וצריך דוקא לעדי יחוד וזה ודאי לא מצוי כלל שהיו שם עדים כשרים שראו כשנתייחדו.

וגם הא שיטת הריב"ש סי' ו' בשם הראב"ד ומסיק כן להלכה שהמפקרין לעבור איסורי התורה אין להן חזקה דלא יבעול ביאת זנות דפנויה וכן פסק הרמ"א בס"י כ"ו סעי' א' והמחבר בס"י קמ"ט סעי' ו' עיי"ש, וכ"ש מופקרין שבזמננו שהם גם כופרים בה ובתורתו ועוברים על איסור נדה ואשת איש שאין לחוש כלל להחשיב שאנן סהדי שבעל לשם קידושין, לדידהו. ואף להרשב"א שהביא האבני מלואים בס"י ל"ג סק"א דבנדה וחייבי לאוין נמי אמרינן חזקה אין עושה ביאת זנות מ"מ במופקרין לכל המצות ודאי יודה כדמשמע שם בא"מ עיי"ש.

אבל צריך לידע כל אלו שהיו על החתונה ולברר פסולן ע"י עדים כשרים. והנה המפורסמים למחללי שבתות כגון שיש להם חנויות פתוחים בשבת או שעובדים בפעקטערעס בשבת שהוא רק גלוי מלתא בעלמא א"צ לדין קבלת עדות אך שנדע שהוא מפורסם ליה ובאותה העיר ודאי יודעין מהנהגתם. אבל אם היו שם אנשים שאין עושין כלום עתה שאין עלייהו גלוי מלתא בעלמא אף שידועים למחללי שבתות ושאר איסורים צריך לקבל עדות עלייהו שראום שעשו העברות, ויש מחלוקת אם צריך לקבל בפניהם כי הריב"ש סובר בס"י רס"ו שלפסול עדים א"צ בפניהם והביאו הש"ך בחו"מ סי' ל"ח בסופו עיי"ש והסכים לו הש"ך בפסול עברה אבל התומים שם מסיק דצריך דוקא בפניהם ורק בדיעבד כשר לראב"ה ולענין קידושין מסיק שאין מקבלין שלא בפניהם לפוסלם עיי"ש. ועיין בנה"מ שם סק"ב שלדבריו יש לקבל גם בקידושין שלא בפניהם לפוסלם כיון שנוגע לענין הקידושין. ולכן אם היו שם אנשים כאלו צריך לכתחלה לקבל העדות בפניהם אבל כיון שזה אי אפשר יש להקל במקום עיגון כזה לקבל אף שלא בפניהם כשיטת הריב"ש בשם הרמב"ן, והש"ך ונה"מ ובדיעבד הא גם דעת הראב"ה להכשיר בכל מקום והרמ"א לא הכריע בס"י כ"ח עיי"ש. ואחרי שיתברר לכם שלא היו שם עדים כשרים שראו נתינת הקידושין כדן יש להתירה לעלמא כדבארתי מטעמים שכתבתי לעיל, ידיו, משה פיינשטיין